

Адміністративне право

УДК 342.951

Завгородня Анастасія Сергіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Завгородня Анастасия Сергеевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Zavhorodnia Anastasiia

Student of the

Yaroslav Mydriy National Law University

Точій Анна Олександрівна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Точий Анна Александровна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Tochii Ann

Student of the

Yaroslav Mydriy National Law University

Науковий керівник:

Ковтун Марина Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри адміністративного права

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

**АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС ЯК НАЙБІЛЬШ
УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЗАСІБ ВПЛИВУ ТА ОДИН З ОСНОВНИХ
МЕТОДІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРИНУЖДЕНИЕ КАК НАИБОЛЕЕ
УНИВЕРСАЛЬНЫЙ СПОСОБ ВЛИЯНИЯ И ОДИН ИЗ ОСНОВНЫХ
МЕТОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ
ADMINISTRATIVE COERCION AS THE MOST UNIVERSAL MEANS
OF INFLUENCE AND ONE OF THE MAIN METHODS OF PUBLIC
ADMINISTRATION**

Анотація. Стаття присвячена дослідженню актуальних аспектів адміністративного примусу як одного з основних методів державного управління. Окрема увага приділяється впливу такого примусу на права людини. Розглянуто особливе місце адміністративного примусу в державно-управлінській діяльності як методу впливу на неправомірну поведінку громадян.

Ключові слова: адміністративний примус, методи, права людини, держава.

Аннотация. Статья посвящена исследованию актуальных аспектов административного принуждения как одного из основных методов государственного управления. Особое внимание уделяется влиянию такого принуждения на права человека. Рассмотрено особое место административного принуждения в государственно-управленческой деятельности как метода воздействия на неправомерное поведение граждан.

Ключевые слова: административное принуждение, методы, права человека, государство.

Summary. *The article is devoted to the study of relevant aspects of administrative coercion as one of the main methods of public administration. Particular attention is paid to the impact of such coercion of human rights. The special place of administrative coercion in public administration is considered as a method of influencing the unlawful behavior of citizens.*

Key words: *administrative coercion, methods, human rights, state.*

Постановка проблеми. На сьогодні застосування адміністративного примусу як метода управлінської діяльності є досить актуальним питанням. Він є невід'ємною складовою системи методів державного управління суспільством.

Указаний метод відноситься до найбільш жорстких засобів впливу і саме тому, в діяльності органів управління та їх посадових осіб, адміністративний примус застосовується, як правило, в поєднанні з іншими управлінськими засобами.

Через застосування адміністративного примусу досягається мета попередження та припинення правопорушень, притягнення правопорушників до відповідальності, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у різноманітних сферах суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальне і більш глибоке висвітлення теми адміністративного примусу зробили такі науковці: А. Т. Комзюк, М. І. Єропкін, О. Миколенко, Т. О. Коломоєць, С. Тараненко та інші.

Метою роботи є з'ясуванні використання державою необхідних методів управління, на основі теорії науки адміністративного права проаналізувати засади правового застосування адміністративного примусу. Розмежувати адміністративний та державний примусу. Самостійно сформулювати поняття адміністративного примусу. Проаналізувати теорії класифікацій такого примусу.

Виклад основного матеріалу. Обов'язкові вимоги права передбачають можливість та необхідність застосування примусу до фізичних та юридичних осіб, дії або бездіяльність яких посягають на охоронювані правовідносини або можуть створювати певну загрозу для них.

Традиційно в системі методів державного управління виділяють переконання і примус, як найбільш універсальні засоби впливу на об'єкти з огляду на характер впливу. Ми хотіли б дослідити саме питання державного примусу [1, с. 118].

Говорячи про адміністративний примус, необхідно в першу чергу зупинитись на проблемі використання цього терміна. Справа в тому, що в законодавстві України не те що відсутнє визначення цього поняття, а й взагалі в нормативних актах термін "адміністративний примус" не зустрічається. Лише інколи вживається термін "адміністративний вплив", котрий, на думку А. Т. Комзюка, не можна цілком ототожнювати з примусом, адже про адміністративний вплив можна говорити також у випадках застосування ряду заходів переконання [2, с. 5].

Інакше кажучи, термін "адміністративний примус" не має "офіційного статусу", його сформульовано лише на доктринальному рівні.

У законодавстві інших країн в ряді випадків поняття адміністративного примусу окреслено доволі чітко, щоправда, переважно через визначення його видів. Наприклад, розділ другий Закону федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія (Німеччина) "Про виконання адміністративних рішень" має назву саме "Адміністративний примус", а в його параграфі 57 засобами примусу визнаються виконання дії за рахунок особи, якої стосується рішення, штраф і прямиий примус [3, с. 15].

До недавнього часу в адміністративно-правовій науці практично не було розбіжностей у використанні терміна "адміністративний примус", тобто жодні інші терміни для позначення цього явища не застосовувалися. Проте зустрічається використання терміна "акти санкціонованого

втручання", хоча автори самі підкреслюють, що ці акти є актами адміністративного примусу. Отже, жодний новий зміст в зазначений термін не вкладається.

Адміністративний примус – один з основних методів державного управління, який полягає в застосуванні уповноваженими на те органами виконавчої влади та іншими компетентними суб'єктами у передбачених законом випадках комплексу примусових заходів морального, матеріального та фізичного впливу на волю і поведінку учасників управлінських відносин з метою забезпечення громадського порядку та громадської безпеки, недопущення, припинення правопорушень, покарання правопорушників, а також запобігання наслідкам надзвичайних подій та їх локалізації.

Вирішальна роль боротьби з правопорушеннями належить державі. Вона має спеціальний апарат примусу. Правові норми визначають, за що державні органи можуть застосовувати методи примусу, види і розміри примусових заходів і порядок їх застосування.

Мета примусу – примусити конкретних суб'єктів дотримуватись певних приписів та утримуватись від тих чи інших дій.

Досягнення бажаного результату при використанні методу примусу здійснюється всупереч волі суб'єкту, при його внутрішній, а досить часто і зовнішній протидії [4, с. 36-38].

Проаналізувавши судовий, суспільний і адміністративний примус, можна зробити висновок, що останній має ряд характерних ознак, що відрізняють його від інших:

- механізм правового регулювання адміністративного примусу встановлює підстави й порядок застосування відповідних примусових мір;
- порядок застосування примусових мір регулюється, як правило, нормами адміністративного права, що включають в себе норми

адміністративного законодавства або адміністративно-правові норми актів виконавчих органів;

- застосування адміністративного примусу – це результат реалізації державно-владних повноважень органів державного керування й лише у виняткових, установлених законодавством випадках такі міри можуть застосовувати суди (судді);
- адміністративний примус використовується для: а) попередження здійснення правопорушень; б) припинення адміністративних провин; в) залучення до адміністративної відповідальності [5, с. 66-70]

Державний примус виступає у двох формах – як судовий та адміністративний (позасудовий) примус і має як загальні, так і специфічні риси. Крім цього, державний примус врегульовано нормами різних галузей права, тому він одночасно є правовим примусом (цивільно-правовим, дисциплінарним, адміністративним, кримінально-правовим) [6, с. 204].

На сьогоднішній день в науці адміністративного права існує дискусія щодо особливостей поділу адміністративного примусу на види через різноманітне трактування його сутності. Існує велика кількість наукових доробок, присвячених заходам адміністративного примусу та їх класифікації, що говорить про підвищений інтерес з боку вчених-адміністративістів до даної проблеми.

І цей інтерес має своє підґрунтя, оскільки класифікація заходів адміністративно-правового примусу має величезне теоретичне і практичне значення, по-перше, для з'ясування сутності різноманітних заходів цього примусу, їх підстав і цілей застосування; по-друге, для більш якісного правового регулювання і правозастосування.

Це пояснюється тим, що заходи адміністративного примусу досить різноманітні, відрізняються один від одного метою, підставами та порядком застосування, правовим регулюванням і юридичними наслідками. У якості підстав розмежування заходів адміністративного примусу слід враховувати

весь комплекс факторів, що впливають на їх застосування: характер юридичних фактів, що породжують правовідносини, мета застосування примусового заходу, спосіб захисту правопорядку та інші [7, с. 32-34].

І хоч в адміністративно-правовій літературі питання класифікації заходів адміністративного примусу дотепер не дістало однозначного вирішення, найбільше визнання одержала класифікація заходів адміністративного примусу, запропонована свого часу М. І. Єропкіним, який в основу класифікації цих заходів поклав мету їх застосування.

Адміністративний примус застосовується з потрібною метою. Відповідно до цього заходи адміністративного примусу поділяються на три види (групи):

- 1) адміністративно-запобіжні заходи;
- 2) заходи адміністративного припинення;
- 3) заходи адміністративної відповідальності.

Такий поділ найбільш чітко відображає правоохоронне призначення адміністративного примусу [8, с. 46]. Більшість вітчизняних адміністративістів підтримує поділ адміністративного примусу на заходи запобігання, припинення та адміністративної відповідальності. Водночас наведена класифікація, як і будь-яка інша, децю умовна, відтак час від часу піддається критиці, її головна мета – якнайповніше з'ясувати сутність заходів адміністративного примусу, підстави та порядок їх застосування. Як справедливо визначено в юридичній літературі, класифікація, побудована на міцній науковій основі, дозволяє визначити місце і роль того чи іншого заходу примусу в системі заходів охорони суспільних відносин, що досить важливо для нормативного їх закріплення.

В науці адміністративного права виділяють й п'ятичленну класифікацію заходів адміністративного примусу. Так, Л. Розін виділяє п'ять видів адміністративного примусу:

- 1) адміністративні стягнення, які застосовуються з метою покарання правопорушника;
- 2) заходи адміністративного припинення, які використовуються для припинення правопорушень, що вчиняються;
- 3) заходи процесуального примусу, які дозволяють встановити факт правопорушення, особу порушника, скласти необхідні процесуальні документи;
- 4) поновлювальні заходи, призначені для поновлення порушеного правопорядку, прав громадян;
- 5) адміністративно-примусові заходи, що застосовуються з метою попередження правопорушень [9, с. 182-189].

П'ятичленну класифікацію пропонує і О. Миколенко, а саме він поділяє заходи адміністративного примусу на: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративного припинення, заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (адміністративні заходи процесуально-забезпечувального характеру), заходи адміністративної відповідальності, адміністративно-відновлювальні заходи [10, с. 270].

На підставі вищезазначеного, вже можна звернути увагу на першу проблему класифікації заходів адміністративного примусу – це наявність великої кількості спроб їхньої класифікації, результатом якої є виділення різних класифікаційних груп, що, як уявляється, не відповідає потребам (цілі) здійснення даної класифікації, а саме, ефективного застосування цих заходів, з'ясування їхньої мети та взаємодії, підстав застосування. Так, у науці точаться суперечки щодо виділення тих чи інших класифікаційних груп

Наразі на перший план виступає проблема забезпечення прав людини в застосуванні цих методів, особливо адміністративного примусу, заходи якого мають суттєвий правообмежувальний потенціал [10, с. 62].

Зважаючи на те, що статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а держава відповідає перед людиною за свою діяльність, важливо в законодавстві чітко визначити види заходів адміністративного примусу, підстави та процедури їх застосування. Наприклад, автори по-різному називають групу таких заходів, які застосовуються з метою попередження правопорушень, їх виявлення та забезпечення громадського порядку за надзвичайних обставин.

З вищевказаного випливає інша проблема класифікації заходів адміністративного примусу. Пропонуючи власні варіанти класифікації, вчені відносять одні й ті ж заходи адміністративного примусу до різних класифікаційних груп; виділяють ті заходи, що не можна вважати адміністративно-примусовими чи навпаки заперечують існування примусу у деяких заходів, що загально визнані адміністративно-примусовими. Можна звернути увагу, що часто застосування того чи іншого заходу примусу розглядається односторонньо, що дозволяє віднести його лише в одну з виділених автором класифікаційних груп.

Так, наприклад, такий захід, як перевірка документів одними авторами беззаперечно відноситься до заходів запобігання, бо, застосовуючи цей захід можна виявити правопорушення [11, с. 78] інші, вказуючи на можливість застосування перевірки документів, що посвідчують особу, після вчинення правопорушення (в момент його переривання) для можливості встановлення особи правопорушника, відносять цей захід до заходів адміністративного припинення. Треті автори відносять цей захід як до першої, так і до другої групи. Схожою є ситуація щодо класифікаційного розподілу таких адміністративно-примусових заходів, як зупинка транспортного засобу, особистий огляд та огляд речей, адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі,

офіційне застереження про неприпустимість протиправної поведінки та інші.

Головними причинами вищезазначених проблем є відсутність нормативного закріплення поняття адміністративного примусу та заходів, які необхідно до нього віднести. Тобто визначення поняття адміністративного примусу, виділення заходів, їх класифікація здійснена лише на науковому рівні. Тому кожен вчений вправі самостійно розуміти це поняття, здійснювати класифікацію ними ж виділених заходів на свій розсуд, керуючись власним баченням проблеми та правильністю своїх наукових поглядів.

На нашу думку, найбільш вдалою є така класифікація заходів адміністративного примусу, яка б відповідала її завданням та усувала проблеми її здійснення, а саме: адміністративно-запобіжні заходи, заходи адміністративної відповідальності, заходи адміністративного припинення, комплексні заходи адміністративного примусу та заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Висновок. Таким чином, адміністративно-правовий примус – це невід’ємна складова частина механізму держави. Як відомо, територіальна організація політичної влади не може існувати без владних функцій, а саме без адміністративного впливу як одного з методів державного управління.

Примусові заходи адміністративного характеру застосовуються органами державної виконавчої влади, судами (суддями) для впливу на громадян і посадових осіб з метою виконання ними юридичних обов'язків, припинення протиправних дій, притягнення до відповідальності правопорушників, забезпечення громадської безпеки тощо.

Література

1. Державне управління: Навч. посібник / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко; За ред. А. Ф. Мельник. К.: Знання-прес, 2003. 344 с.
2. Комзюк А. Т. Адміністративний примус в правоохоронній діяльності міліції в Україні: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків: НУВС, 2002. 28 с.
3. Матеріали семінару "Стан та перспективи розвитку адміністративного права: законодавство, наука, освіта" (Львів, 13 жовтня 2001 р.). Частина II. Німеччина та Республіка Польща. Львів, 2001. 90 с.
4. Тараненко С. Концептуальні засади забезпечення охорони прав і свобод особи в законодавстві про адміністративні правопорушення // Право України. 1995. № 7. 88 с.
5. Гончарук С.Т. Адміністративне право України: Загальна та Особлива частини: Навчальний посібник. К. НАВСУ, 2000. 239 с.
6. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В.Б. Авер'янова. К.: Видавничий Дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.
7. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України. К.: Основи, 2004. 154 с.
8. Єропкін М.І. Управління у сфері охорони громадського порядку. М. Видавництво: «Юридическая литература», 1965. 215 с.
9. Розин Л.М. Проблемы классификации мер административного принуждения // Управление и право. 1982. Вып. 7. С. 182-189.
10. Миколенко А.И. Административный процесс и административная ответственность в Украине. Учебное пособие. Х.: «Одиссей», 2004. 270 с.
11. Коломоець Т. О. Адміністративний примус у законодавстві України: деякі недоліки закріплення та можливі шляхи усунення їх // Підприємництво, господарство і право. 2003. № 5. С. 62-65.

12. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: Монографія. Х.: НУВС, 2002. 336 с.